

den (s)vårmodiga
Fritänkaren

Nr. 127 Juni 2004

tolfte årgångens nummer 6.

Innehåll :

Med anledning av Harry Martinsons 100-årsdag	2
Valborg '04	2
Laila Roths karriär (<i>enligt henne själv</i>)	3
Två teaterdikter av Bo Olsson	4
Shakespearedebatten, del 61 : <i>Laila Roths senaste inlägg</i>	5
Musikinsändare med genmäle	6
Mattheuspassionen, H-moll-mässan och Messias	7
Filmer (bl.a. " <i>Flicka med pärlörhänge</i> ")	8
Ahasverus minnen, del 39: <i>Rembrandt</i> (avslutning)	10
Beatrice Fersen in memoriam	11
Apropå prästkragen i Knutby	12
Den besynnerliga bombresan, del 2 : <i>Från Verona till Athen</i>	13
Den absurda krigsresan, del 12 : <i>Sverige ur bulgariskt perspektiv</i>	14
Bröllopsresan, del 17 : <i>Avslutning</i>	15
Länstolsresan, del 6 : <i>Tillbaka hem till det underbara Kausani</i>	17
Lyckliga möten i Ladakh, del 19 : <i>Banketten i Dharamsala</i>	19
Kalender, juni 2004	20

Fritänkaren är en allmän kulturtidskrift med litteratur, musik och film som ledande ämnen men även med omfattande reserapporter och särskilt intresse för politiska, filosofiska, vetenskapliga och religiösa frågor. Den utkommer för närvarande med 10 nummer i året och ibland något nummer på engelska. Enligt principen "*print on demand*" har den överlevt i snart tolv år genom sin strama budget, som utesluter bilder och all kostsam lyx för att i stället koncentrera sig på väsentligheter genom enbart tankar och ord. Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation och har inga andra inkomster än sina prenumeranter. Redaktören står för alla artiklar som ej är signerade.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.
Postgiro : 621 39 94 - 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)
Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)
Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)
Redaktionsslut för detta nummer : 17.5.2004
Copyright © C. Lanciai med medarbetare - *Letnany* 142

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress: <http://hem.fyristorg.com/aurelio/>

e-post-adress : lanciai@hem.utfors.se

Med anledning av Harry Martinsons 100-årsdag.

Omkring den 6 maj börjar den nordiska skymningen tilltaga avsevärt inte bara i omfång och utdragenhet utan även i sin dominans av dygnet. Så här års omkring Harry Martinsons födelsedag, då man får höra musik som Griegs "Våren" och Lars Erik Larssons "Pastoralsvit" blandad med annan smäktande vårmusik av Sibelius (5-e symfonin) och de nordiska manskörernas klassiska vårsånger (mellan hägg och syrén) och björkarna blommar, blir vårstämningarna så påtagliga i sin överväldigande skönhet och melankoli, att mycket av det undermedvetna som förträngs och sover under vinterns långa mara och motvind plötsligt vaknar till liv och stiger upp till ytan manifesterande sig främst genom exempelvis för länge sedan glömda barndomsminnen. Detta är ett smärtsamt symptom som vi nordbor med vår fallenhet för självplågeri dock tenderar att njuta av.

Detta drag av självplågeri och akut melankoli har kanske alltför ofta även markerat våra nordiska diktare, bland vilka märks just Harry Martinson som ett iögonfallande exempel. Kommen från de enklaste tänkbara förhållanden lyckades han dock genom sin erfarenhet och vakenhet göra sig så bemärkt som författare att han inte bara blev en av Sveriges mest älskade under 1900-talet utan till och med fick säte i Svenska Akademien och Nobelpriset; men vad hjälpte det, när detta bara tycktes resultera i elakartade utbrott av avundsjukeepidemier hos hela det svenska vitterhetskottet med examina och papper på att kunna något, vilket Harry Martinson saknade och ändå fick Nobelpriset. Hans nya diktsamlingar bemöttes med stygga personangrepp och nedlåtande nedvärderingar, i täten för vilken kampanj gick självaste den hyperlärd Sven Delblanc, som aldrig fick Nobelpriset för all sin lärdom och betydligt tristare romaner än Harry Martinsons. Denne tog så illa vid sig av sina yrkesbröders låghet att han svarade med sitt livs första bitterhet och aldrig kom över den förrän han begick harakiri med en sax av ren frustration över hur allt i hans liv hade blivit fel.

En betydligt längre och mer melankolisk skymning av sitt liv såg geniet Gustaf Fröding, som på höjden av sin skapargärning lät hospitalisera sig i övre 30-årsåldern för resten av sitt liv och dog 51 år gammal efter en mer än tioårig fullständig tystnad.

Men de längsta och mest smärtsamma nordiska skymningarna finner man i Finland, Nordens kallaste och nordligaste land, vars kyla och mörker endast överträffas av Sibirien, Grönland och Alaska. Dess nationalskald Johan Ludvig Runeberg, som fyllde 200 år två månader före Martinson, och som återupprättade Finlands ära efter den ryska ockupationen 1809, en ytterst vital herre med Finlands skarpaste intellekt, dyrkad som lärare och oemotståndlig som charmör, en i högsta grad levande legend, som betraktade friluftslivet som en högre gudstjänst än någon högmässa, kort sagt, den högvälborna hälsan själv, drabbades som 59-åring av slag som band honom vid sängen för resten av hans liv - i tretton år.

Men det extremaste exemplet och den längsta nordiska skymningen av alla blev väl ändå Josef Julius Wecksells, det brådmogna dramatiska geniet, som hann skriva 215 dikter och det kanske starkaste av alla nordiska dramer, "Daniel Hjort", innan han var 24, då han drabbades av schizofreni och måste hospitaliseras för resten av sitt liv - *den* melankoliska skymningen blev 42 år lång. Ett av hans sista yttranden lär ha varit: "Josef Julius Wecksell? Jo, han är död för länge sen, men han finner aldrig sin grav."

Vilka gudabenådade genier! Vilka utomordentliga skapare! Vilka oöverträffbara diktare! Och vilka praktfulla nordiska skymningar! De helt enkelt tar aldrig slut.

Valborg '04

Årets Valborg gick definitivt i vältalighetens tecken. Fastän talet till talet uteblev i år blev talen bara otaligare genom framför allt de talrika limerickar som uppträdde lika talrikt som tallrikarna byttes och taltrastarnas tal från tallarnas barr hotade talträngdheten, som aldrig upphörde tala för sig själv. Kort sagt, nog blev det tal om saken och svar på tal för varje tal.

Lasses tal till kvinnan förbluffade åhörarna genom sin historiska lärdoms gedigenhet, som gick nästan lika långt tillbaka i tiden som skräcködlorna, utan att dock förekomsten av eldsprutande drakar under hela denna tid nämndes med ett ord. Ulla belyste den moderna ungdomens retoriska ekvilibristik genom en spontan översättning av Hjalmar Söderbergs "Kyssen" till ett något modernare språk utan onödiga omskrivningar, vilket helt bortrationaliserade själva kyssen, som glömdes bort inför de mer väsentliga formuleringarna

typ änna liksom alltså och sånt. Talaren till mannen uteblev men inte talet, som hölls ändå och i praktiken bevisade dess hypotes, att med kvinnans hjälp ingenting är omöjligt för mannen. Detta tal kunde alltså ändå hållas till mannen utan kvinnan endast tack vare att kvinnan dock stod för det. De andra talen var i samma stil - högt flygande värtalighet utan ett moln på himlen, som också utmärkte hela denna Valborg, vars idealiska väder inte hade kunnat bli mer tacknämligt.

Även musiken ombesörjdes väl detta år med grundlig körrepetition redan en och en halv timme före tillställningen och med nyinstudering av nya låtar, ett nytt påfund som aldrig förekom i Lund eller på Viktoriagatan utan som helt måste attribueras de nya omständigheterna i Långedragets större frihet och rymligare lokaliteter och högre takhöjd och mindre påträngande grannar och bättre tidsmarginaler och transportsträckor - det är inte lika långt till Långedrag från Göteborg som till Lund.

Följaktligen satts det längre vid bordet än någonsin, och först halv 2 efter sju timmar bröt de första upp, för att dock sittningen omedelbart skulle återupptas följande morgon med kvarsittning ända till halv 2 igen till ackompanjemang av Åkes orkester, som sålunda presterade en helt naturlig och omedelbar fortsättning från underhållningen på Hultafors för ett knappt år sedan, vilken fest ju heller aldrig tog slut. Vår fest lär fortsätta snart igen i och med skaldjurssittningen i höst, då vi lär infinna oss i tillbörlig ordning vid samma bord på samma platser igen som om ingenting hänt där emellan. Livet är ju en fest, så låt oss låta det vara en sådan. Det är bara att låta den hålla på.

Laila Roths karriär - enligt henne själv.

På en förfrågan om hennes karriär från en kollega i Canada, en viss författarinna vid namn *Lynne Kossitsky*, har Laila Roth svarat följande (på engelska):

"Kära Lynne,

Tack för dina värmande ord. Jag kan inte exponera mitt liv i HLAS (*den offentliga Shakespearedebatten*) som du begär av skäl som du kommer att förstå när jag gör det här inför dig privat. För att göra en lång historia kort, hör jag till en grupp författare i Sverige som mest är hänvisade till underjorden, då vi aldrig har accepterats av någon förläggare, vilket har att göra med de mycket märkliga kulturella förhållandena i Sverige, där seriösa kulturella strävanden har haft en mycket svår tid ända sedan Olof Palme förstörde landets utbildningssystem under 60-talet. Jag var lärare och gjorde mitt bästa för att vidmakthålla en anständig undervisningsnivå i ett skolsystem som slungats ner i kaos. Till slut nödgades jag ge upp (i samband med ett sprucket äktenskap) för att försöka börja på nytt någon annanstans. Kontakter gjorde det möjligt för mig i England, där jag huvudsakligen arbetat som privatlärare. De enda verkliga meriter som jag med gott samvete har att skryta med är att jag arbetat hårt i hela mitt liv.

Fastän jag bor i England är jag fortfarande delvis aktiv i den svenska författargruppen. Vi kallar oss 'Letnany', vilket är namnet på en förstad till Prag (Tjeckien) där mycket 'Samizdat' (förtäckt) litteratur producerades under kommunisttiden huvudsakligen genom stencilering. Sverige kallas ibland fortfarande för 'den sista Sovjetrepubliken'. En annan av oss är också i permanent exil i Indien. En annan är delvis svensk, delvis irländsk och bor i Nordirland. Han har periodvis varit mycket aktiv i HLAS för Bacon och skriver under namnet John Bede. Kanske du har sett hans namn. Men vår redaktör, som håller oss samman och uppdaterade, är Christian Lanciai, marlovian, som underhåller vår webbsida - ingen av oss andra behärskar den tekniken, eller vi är för upptagna eller helt enkelt inte intresserade. Du finner oss alla där med nästan alla våra arbeten - men bara på svenska. Jag föredrar fortfarande att skriva på svenska, mitt enda modersmål, (liksom Christian och John B. Westerberg hör jag till den svenska minoriteten i Finland,) då jag är för självkritisk för att kunna godkänna min egen engelska. Kanske vi en dag finner en villig översättare, vilket arbete skulle vara väl värt att göra, då det inte är något fel på vår kvalitet - så mycket erkännande har aldrig förvägrats oss ens av svenska förläggare. Många av dem har ruinerats av de kulturella svältvillkoren i Sverige eller tvingats i landsflykt eller drivits in i döden av överarbete....

På vår webbsida finns också några engelska översättningar i form av artiklar, och du hittar där några av mina gamla argument för Derby i Shakespearedebatten.

För att bara kort illustrera vad som har pågått här i Sverige: även den store filmregissören Ingmar Bergman tvingades i exil 1974 genom de svenska skattemyndigheternas trakasserier. I sin bok *'Laterna Magica'* beskriver han vad han gick igenom under 60-talet, när till och med filmstudenter vände sig mot sina lärare i bara destruktiva syften - "*Bara i Kina och Sverige vände sig studenterna mot sina egna lärare,*" (Ingmar Bergman) - att bli jämfört med den kinesiska kulturrevolutionens destruktiva terror säger något om Sverige! Öppna sår och ärr finns kvar ännu idag, som svenskarna inte ens är medvetna om eller låtsas om att inte existerar. Man kan inte undervisa dem utan att de känner sig förolämpade, om du påminner dem om deras okunnighet och humanistiska efterblivenhet blir du utkörd, och det finns ingenting som man kan göra åt deras reserverade dysterhet, som bara förvärrades genom den grova försämringen under 60-talet, som kallades 'reformer' av politikerna men som i själva verket slungade landet in i ett kroniskt tillstånd av turbulens och okunnighet, då de viktigaste skolämnena som religion och historia mer eller mindre bannlystes som gammalmodiga och osocialistiska. Som lärare blev jag helt mänskligt utsliten och är fortfarande inte mer än en skugga av vad jag en gång var, och jag kommer aldrig att kunna återhämta mig.

Jag hoppas du vill svara på mitt brev. Naturligtvis är det omöjligt att vara lika personlig i HLAS. Jag skickar Christian en kopia, så att han hålls informerad om vad som händer här vid HLAS-fronten.

din,

Laila."

(Översättning av redaktören med författarinnans godkännande av översättningen.)

Kommentar. Någon har sagt, att "Den blir psykiatriker som misslyckas som läkare, den blir politiker som misslyckas med allting annat, och den blir lärare som har förutsättningar att lyckas med allt, men han misslyckas dock som lärare."

Efter Laila Roths tid som lärare under 70-80-talen har den stora datorrevolutionen inträtt som väsentlig ljuspunktsfaktor med Internet som den verkligt positiva revolutionen. Därigenom finns det nu ingen hejd på hur mycket information och kunskap elever och studenter kan inhämta från hela världen genom nätet. Den åsikten har sports från lärarhåll, att hela skolsystemet borde skrotas för att i stället stöpas i helt ny form med uteslutande koncentration på individuell undervisning. Erfarenheten visar, att inget undervisningssystem är överlägset det engelska "*tutor*"-systemet, där en lärare har en elev. Detta system kan nu förverkligas universellt genom tillgången till Internet som globalt universitet. Den viktigaste faktorn i den moderna undervisningen har visat sig vara att just ge eleverna möjlighet att på egen hand använda sig av datorer och Internet - som dock ändå aldrig kan ersätta vanliga böcker.

Ett exempel på hur ett skolsystem kan manipuleras till vad som helst återfinns i följande länk:

<<http://hem.fyristorg.com/faurelio/systemet.html>>

Om Ingmar Bergman har även denne teaterdiktare diktat:

Trauma 68

Året då kvaliteten skrotades för meningslöst våld
genom destruktivt uppror för förstörelsens egen skull
sade Ingmar Bergman, att det utom Sverige bara var i Kina
som studenter och elever angrep sina egna lärare.
Kulturrevolutionen i Kina förstörde definitivt Kinas mångtusenåriga kultur,
och i Sverige fick ingenting vara fint längre.
Skådespelare tvingades i exil från sina egna teatrar,
och hade man inte rätt ideologi var man automatiskt svartlistad,
uträknad, utesluten, dödförklarad politiskt och kulturellt.

Vi har aldrig hämtat oss från traumat.
Kvaliteten har aldrig fått komma tillbaka.

All kulturell finhet är fortfarande bannlyst och tabu,
förvisad till Sibirien som icke önskvärd,
och har sedan dess fått kämpa för att överleva åtminstone i underjorden,
den första kretsen kallad Limbo
där de kulturella traditionalisterna förblir lika trogna
som de grekiska filosoferna från det fallna Hellas dagar.

Teater utan publik

Vad gör det att publiken har gått hem?
Vad gör det att teaterbyrå är stängd?
Vad gör det pjäserna inte spelas?
Vad gör det att skådespelarna går arbetslösa
och har kastats ut från teatern,
inte för att de spelade dåligt teater
men för att de var politiskt obehöriga
och därför bannlysta som kättare av modets tyranni
som bara kräver ytlighetens trenders följsamhet
och sanktionerar mobbning av allt okonventionellt
(läs: antimodernistiskt, klassiskt, vackert och traditionellt).
Teatern lever ändå med dess ospelade pjäser,
vilkas karaktärer aldrig dör men lever sina egna liv
i tidlöshetens oförglömlighet och evighet.

Bo Olsson (*i Kommunalarbetaren*)

Merparten av Fritänkarens pjäser finns nu tillgängliga på nätet:
<<http://hem.fyrlistorg.com/baurelio/dramer-index.html>>

Shakespearedebatten, del 61 : Laila Roths senaste inlägg.

En teori om den Oxfordianska möjligheten om William Stanley som den engelska dramatikern och poeten William Shakespeare:

1. Han var katolik.
2. Han reste genom Frankrike och Italien och Tyskland och många andra länder under 1580-talet.
3. Han skrev alla verk som brukar tillskrivas William Shakespeare, Thomas Kyd, Christopher Marlowe och många andra dessutom.
4. Han besökte Malta redan under 1580-talet, varför han var så underkunnig om de turkiska anfällen där.
5. Han kan ha samarbetat med George Sandys, liksom han samarbetade med Francis Bacon, sin svärfar Edward de Vere (earlen av Oxford, som var bara 11 år äldre,) och naturligtvis med sin broder Ferdinando Stanley, som presenterade hans pjäser under Christopher Marlowes namn till att börja med.
6. Han kom aldrig i onåd och behövde aldrig gå i exil eftersom han var klok nog att aldrig publicera sitt eget namn under sin litterära utgivning. Dock förefinns vissa fragment publicerade i hans namn inklusive musikaliska kompositioner. "Shakespeare" var mycket musikalisk. Ingen av de andra kandidaterna var det i så hög grad som Derby, om dock Bacon var en god lyssnare och njutare, Oxford hade gott musikaliskt omdöme, och Marlowe sjöng i katedralkören i Canterbury; medan det inte finns ett spår av musik i något av de bevarade dokumenten rörande affärs mannen William Shakspere.
7. Mitt starkaste argument för Derby som Shakespeare är dock min övertygade känsla av att endast han som den mest vittbereste och världserfarne av de fem kandidaterna stämmer med de känslor av världsvishet och vittberesthet och ödesmelankoli som besjälar Shakespeares verk från det första till det sista, och som bara kan ha tillhört en man som rest över hela världen med laglig och diplomatisk kunskap om alla länder, vilket endast Derby av de fem kan ha haft.

Det finns inget belegg för att Bacon någonsin kom längre än till Frankrike och inget för att Oxford någonsin lämnade Italien när han levde där. Endast Marlowe är tänkbar som eventuell medkandidat, då vi ingenting vet om hans resor mer än att han reste; om dock Oxford definitivt utgjorde Derbys poetiska och dramatiska ryggrad, och Bacon utan tvekan var den som skötte om administrationen av pjäserna med hjälp av Ben Jonson och - William Shakspeare. Först där kommer Stratfordmannen in i bilden.

- *Laila Roth.*

Musikinsändare med genmäle

Apropå "*Kompositören som fick pippi*":

"Ürsäkta en skälig invändning mot Fritänkarens anspråk på absolut expertis i musikaliska frågor, men har inte en kompositör rätt att komponera vad han själv vill och enligt vilken teknik han än behagar? Er dogmatiska intolerans gentemot tolvtonstekniken ter sig något förbryllande och ger det intrycket att Fritänkaren är av den åsikten att all musik borde förbjudas utom gammal musik. Vill ni verkligen förbjuda experimentell verksamhet för tonsättare som vill söka och finna nya vägar? Det är konsekvensen av ert resonemang."

Svar: Inte alls. Låt vem som vill komponera hur dålig musik han vill, men låt oss slippa höra det. Belasta inte radions bästa sändningstid för klassisk musik med modern musik som låter apa. Tvinga inte körer och orkestrar att framföra musik som de och åhörarna bara kan lida av. Låtsas inte uppskatta modern musik bara för att ni skall synas artiga och för att inbilla någon att ni förstår den. Hyckla inte, utan säg ifrån, när musiken låter vidrigt, när förstärkaranläggningen spränger era öron, när estradörer som inte kan sjunga skriker i brist på förmåga att sjunga, när musiken inte är musik utan bara skadligt och destruktivt oväsen, när sångtexterna bara framför budskap om våld och sex och droger och när det definitivt inte handlar om musik utan bara om antimusik och oljud. Ingen kan förbjuda någon musik, men när musiken inte är musik och ändå gör anspråk på att vara musik bör man säga ifrån och gå därifrån och åtminstone inte applådera.

Till detta kommer en annan faktor till problematiken, som inte bara rör modern musik utan även modern konst, arkitektur, litteratur och varje konstform och som bör uppmärksammas. Det finns många charlataner på området, bluffmakare och bedragare, lika mycket inom konsten som inom religionen, new age-rörelsen, miljörörelsen och varje rörelse. En rockgrupp kan spendera hundratusentals kronor bara på detaljer i sin elektroniska utrustning och miljoner på att genomföra konserter av bara oljud och vrål, medan fattiga kyrkomusiker med gedigen utbildning nedlåtande kan utsträckas några hundralappar för en väl genomförd begravning eller annan omständlig ritual med vacker och stämningsfull musik som man minns med glädje efteråt och länge, om man någonsin glömmer den. En etablerad konstnär slösar miljoner på sin utställning av kludd och skrotkonst medan Rembrandt vräktes från sitt hem och van Gogh aldrig lyckades sälja en enda tavla. Beatles blev mångmiljonärer på sina schlagers medan de drogade sig dagligen med LSD och levde loppa medan den rumänske flyktingen Jean Letony i Göteborg, en i Paris utbildad kompositör, komponerade en opera om Jerusalem med underbar lyrik och melodirikedom som aldrig blev framförd och som kanske försvann med hans papper efter hans död.

Vad jag menar är, att etablerade bluffartister, som likt Picasso med sin kubism och Salvador Dali med sin morbida surrealism, som Beckett med sina nonsenspjäser och Liberace med sina fånerikonserter, som tjänade miljoner på att framträda som idioter, därmed bara bidrar till att de fria konsterna skäms ut och urlakas och får skäligen dåligt rykte. Om normen för poesi blir total avsaknad av meningsbyggnad och kommatering, hur kan då någon verklig poet ha någon chans? Om abstrakt konst tillåts slå ut den figurativa, vad kan då seriösa konstnärer se för mening med att fortsätta arbeta för något meningsfullt? Om alla etablerade tonsättare bara är atonalister och modernister, hur kan då någon ny Chopin eller Schubert eller ens någon naturlig melodiker ha någon chans? Om all konst måste vara ful, vad har då konsten mera för mening? Kort sagt, alla konstens pjasar och dårar och parasiter och bluffmakare gör det omöjligt för seriösa konstnärer att komma fram och över huvud taget vara verksamma. Detta är det betänkliga med den moderna musiken, hårdrocken, den abstrakta konsten, den formlösa poesin

och allt etablerande av nonsens, att rötäggen och de ruttna äpplena slår ut allt matnyttigt. Det är helt enkelt inte sunt.

Mattheuspassionen, H-moll-mässan och Messias.

Låt oss nu ägna oss åt riktig musik som omväxling. Dessa tre verk hör till det allra yppersta inom den canon ur musikhistorien som man borde kunna sig att få höra åtminstone en gång om året. Till denna canon hör också alla Beethovens pianosonater och pianokonsertter, hans symfonier och Missa Solemnis, alla Brahms 24 kammarmusikverk och symfonier, pianokonsertter och Ein Deutsches Requiem, alla Tjajkovskijs, Bruckners och Sibelius symfonier, alla Schuberts sista verk, Mozarts Requiem, alla Chopins och många andra verk, men just dessa tre av Bach och Händel hör alltså till de absolut allra nödvändigaste.

Mattheuspassionen finns i ett otal versioner och låter annorlunda varje gång, men min favoritinspelning förblir dock den som gjordes under Eric Ericsons ledning i Engelbrektskyrkan 1963, ett konsertframträdande som samtidigt blev skiva - hela skivan är alltså en live-upptagning, med John van Kesteren som främsta solist som evangelisten.

Frågan är om Felix Mendelssohn har fått mera ris eller ros för att ha genomfört verkets återuppståndelse på 1830-talet efter 100 år i glömska. Man har tadlat hans orkestrering och bearbetning, men allt vad han gjorde var att anpassa musiken efter romantikens musikaliska förhållanden och instrument. Han har inte ändrat på Bachs musik, som bara låter Bach och inte Mendelssohn. Orkesterklangen är fylligare med en romantisk orkester - det är i princip den enda skillnaden, och det är inget fel i det.

Så stora verk som dessa tre framförs ibland i stympade versioner och ibland till och med bara i avsnitt, vilket är ett ofog, då därmed arkitekturen går förlorad. Visserligen är de långa, omkring tre timmar alla tre, och visst är det påfrestande att bara vara åhörare under en så lång tid, men man blir salig på kuppen, och det är meningen. I ett framförande i Vasakyrkan här i Göteborg nyligen hade Messias bantats med en tredjedel, varpå man naturligtvis saknade flera av de viktigaste detaljerna men mest hela den arkitektoniska uppbyggnaden, som är särskilt viktig just i Messias, där allting gradvis tornar upp sig för att nå den definitiva utlösningen i Hallelujakören. Mattheuspassionen kan ännu mindre förkortas, då där allting hänger samman i en definitivt enhet där alla partier vilar på varandra. Tar man bort några av de banalare och mer enformiga ariorna kommer koralerna för tätt på varandra, och balansen rubbas.

H-moll-mässan framfördes aldrig i sin helhet under Bachs egen levnad. Dessa hans båda mastodontverk framstår därmed som musikhistoriens märkligaste genom sina öden, passionen bortstudad och glömd under hundra år, och mässan aldrig framförd förrän långt efter hans levnad. Alla Händels verk togs väl om hand under hans levnad, vårdades och trycktes upp och glömdes aldrig, medan Bachs musiks öde var den fullkomliga motsatsen - endast en bråkdel kom ut i tryck, och det mesta glömdes genast.

Man kan aldrig tröttna på att jämföra dem, då de kompletterar varandra så ypperligt. Allt vad man saknar hos Bach finner man i Händel och vice versa. Bach skrev inga operor, och Händel skrev inga mässor. Medan Bach är den grundlige och oöverträffat genomarbetade kontrapunktikern, där aldrig en stämma eller en not blir fel eller överflödigt utan ingår som en nödvändig mutter i det kosmiskt fylliga maskineriet, är Händel den effektiva och koncisa melodikern, som aldrig misslyckas med en melodi eller aria och aldrig uppberar sig. Man blir understundom trött på Bachs upprepningar, han har alltid samma musikaliska idiom och system med i princip alltid samma harmoniska tonspråk, och ehuru detta alltid är fullkomligt och fullödigt i sin konstant praktfulla kontrapunktiska generositet saknar man ofta dramatik hos honom, då han alltid kör samma formel. Denna dramatik finner man i stället hos Händel, som dock aldrig har Bachs fulländade kontrapunktik, som aldrig kan bli bättre och som aldrig har överträffats.

Visst är ofta texterna i Mattheuspassionen erbarmligt naiva, och flera av ariorna där ger ren träsmak ifrån sig genom sin enfald. Även många av ariorna i H-moll-mässan är tämligen slätstrukna och fantasilösa, medan Bach kanske kommer närmast Händels dramatik i mindre och mera intensiva verk som den mycket noggrant utarbetade "Magnificat", kanske det praktfullaste Bach har komponerat. Tenorarian där, "*Deposuit potentes*", slås till och med svårligen av Händel i sin dramatiska intensitet.

Kort sagt, den ena kan inte vara utan den andra. Bach sade en gång, att om han inte var Bach hade han velat vara Händel. Händel reste en gång till Tyskland enkom för att få träffa Bach, men när han kom fram till Leipzig var Bach inte hemma. Just då råkade han vara tillfälligt bortrest. Följaktligen träffades de aldrig. Båda fick problem med ögonen, båda blev blinda, och samma ögonläkare opererade dem båda. De är och förblir musikhistoriens två mest oseparerbara tvillingsjälur, och de var minsann medvetna om det medan de levde. Hur mycket som helst kan skrivas om båda, och det är omöjligt att någonsin bli färdig med någon av dem.

Filmer

Det är tämligen sällan som krigsfilmer är värda att genomlidas, men då och då uppträder det undantag som etsar sig i minnet för livet. De båda bästa filmerna om invasionen i Normandie 6 juni 1944, "Den längsta dagen" från 1965 och "Saving Private Ryan" med Tom Hanks var sådana genom främst sin medvetet dokumentära prägel. En annan sådan är Åke Lindmans "Framom främsta linjen" om det finska fortsättningskriget i Karelen 1942-44 med försvaret av Tienhaara, vägen över det innersta sundet vid Viborg, som en nästan arkitektoniskt högstämmd final.

Åke Lindman varvar sin film om krigslivet i Fjärrkarelen med autentiska dokumentära fotografier och filmsekvenser samt med en intervju med den ännu levande Harry Järv, en av de ledande jägarna vid fronten som tjuugoåring, som i filmen spelas av Tobias Zilliacus med den äran, en visserligen tacksam roll men som dessutom ges en lyftning. Ändå faller Tobias Zilliacus rollprestation i skuggan av sedermera överste Marttinens roll, som spelas av Ilkka Heiskanen. Den svåra rollen av en hård finne som aldrig ler men bara kommenderar genomförs konsekvent på ett sätt som väcker ens förundran inför denna hårdnackat sammanbitna karaktär som envist vägrade ge efter för årslånga påfrestningar som oavbrutet accelererades. Man känner Åke Lindmans strävan att hålla sig så konsekvent till sanningen som möjligt i varje scen och varje bild, och både Harry Järvs och överste Marttinens karaktärer framgår som nästan överväldigande i sin trovärdighet. Filmen övertygar och mer än övertygar, fastän det inte förekommer en enda röd blodsdroppe i hela filmen.

Till dessa förtjänster kommer alla de andra: det faktum att svenskar talar svenska, rikssvenskar rikssvenska, österbottningar österbottniska, finnar finska och ryssar ryska; framhållandet av det goda kamratskapet, andan och frimodigheten vid fronten, (överste Marttininen vägrade hålla på sin titel bland sina soldater,) den ständiga oerhörda spänningen och nervpåfrestningen, med ryska krypskyttar i buskarna som kunde skjuta huvudet av en när som helst och gjorde det; den äkta bildkompositionen med nästan bara myrar, furor och snö hela tiden, ofta i svartvitt; och framför allt den mycket enkla och lakoniska men desto mer levande dialogen, där små ord säger mer än stora och ibland tystnaden mer än tillräckligt. Man får en mycket levande bild och god inblick i det finska fältlivet i en hopplös kamp mot en hopplös övermakt, som envist vägrade ge upp ändå och till slut åtminstone vann en definitiv moralisk seger. Churchills ord om Finland, som kommer fram genom en Hermodskurs, ger hela situationen i ett nötskal: detta var värt att kriga för och att offra livet för och även reserver och det hänsynslöst.

Det är mycket krypande i buskarna, det är många ryssar som massakreras om och om igen, det är många uppslitande strider som bara trappas upp och blir värre hela tiden, och det är enformigt ute i skogarna vid fronten med vägglöss och fotlappar i tekitteln, men ändå är filmen kanske till och med ännu mer sevärd än självaste Kaurismäkis "Mannen utan minne", som dock har betecknats som den bästa av alla finska filmer. Slutligen bör framhållas Lasse Mortensons förtjänstfulla och välkomponerade musik, som ger just den rätta 40-talsstämningen.

En film av diametralt motsatt slag är konstfilmen "Flicka med pärlörhänge", en engelsk film om en tavla av Vermeer van Delft, som är helt filmad i Luxemburg. Huvudrollerna spelas av Colin Firth och en viss fröken Johansson ("Scarlett" Johansson). Den stackars konstnären lever i ett hushåll av uteslutande damer omkring sig, och han har det inte lätt, då hans fru bara föder honom nya döttrar hela tiden och dessutom har anlag för hysteri. Svärmodern är en skräcködlan men åtminstone en klok sådan. Hela denna känsliga familj är fullkomligt beroende av konstnärens mecenat, ett vidrigt svin till ful gubbe och äckelpotta, som fullkomligt struntar i vem han trampar ner bara han får göra det. Han beställer porträttet av pigan, Vermeer gör det

bästa av saken och ger henne ett pärlörhänge, och porträttet hinner precis bli färdigt innan hustruns raserianfall utlöser den stora kataklysmen som förstör allt.

Filmen är aktningsvärt tyst medan i stället Alexandre Desplat fyller den med bedårande oförglömlig musik av sällsam skönhet. Pigan själv säger nästan aldrig någonting och målaren Vermeer ännu mindre. Ändå är den dramatiska spänningen närvarande genom hela filmen och oupphörligt olidlig. Det stormar oupphörligt i varje bröst, men ingen släpper fram stormen, förrän den patetiska hustrun till slut faller för den svagheten. Det är övertydligt att hon överreagerar, det är fullständigt onödigt och dumt, och det är bara den oskyldigaste som drabbas. Ingen har gjort något fel, hustruns hysteriska avundsjuka är fullständigt obefogad, men i sin patetiska fåfänga kan hon aldrig fatta det. Damernas småaktighet segrar, och man börjar förstå varför denne konstnär målade så få tavlor som möjligt, om varje tavla resulterade i samma nyckfulla katastrofhysteri utan anledning från ens egna närmaste.

Det mest imponerande med filmen är dock inte dess skönhet, fastän nästan varje bild är som en tavla av Vermeer, utan dess utomordentligt gedigna hantverksmässighet. Man får se hur färgerna rivs och kommer till under oändlig möda, hur en tavla kommer fram detalj för detalj, alla de praktiska bekymmer som ett sådant hushåll måste leda till, slaktarens roll i det hela; och redan inledningsscenen, när pigan skär upp grönsaker bara för att lägga upp dem på ett fat, ger genast filmens dominerande ton: det ytterst noggranna sinnet för detaljer. Hela filmen blir som resultat ett smäktande konstverk av fullkomlig skönhet.

Kan en tysk science fiction-film vara någonting? Jo, om den är så intrikat i sin styvhet som "Den 13-e våningen" med Armin Mueller-Stahl som den gamle mördade vägvisaren. Det hela är ett kvantfysikaliskt experiment, där avant-garde vetenskapsmän finner en metod att förflytta sig i tiden genom att gå in i andras kroppar i förfluten tid. Armin Mueller-Stahl utnyttjar detta till att förflytta sig till 20-talet och där leva loppan med alla de extravaganta friheter han aldrig kan unna sig i sitt aktuella liv. Problematik uppstår när de personer som får sina kroppar manipulerade av andra börjar reagera negativt mot vad de inte kan förstå. En klimax uppstår när en av dessa "kroppspirater från framtiden" övertar en 20-talskropp som är mer än måttligt berusad och därför stoppas i sitt vinglande fordon av polisen, som blir misstänksam över en låst bagagelucka, som, när han framtvingar dess öppnande genom våld, påfinns innehålla en bunden och munkavlad svårt medtagen fånge, som naturligtvis "piraten" inte har någon aning om eller i sitt berusade tillstånd minst av allt kan förklara.... Denna tyska science fiction-film har alltså till och med humoristiska inslag. Men hur absurt överklig och långsökt den än kan verka är det en suveränt ihopspunnen framtidsthriller med många dubbelbottnar där allting trots allt löser sig till slut, när rätt man äntligen har blivit mördad och en oskyldig mördare finner sig räddad genom förflyttning in i framtiden, där hans stora kärlek, som han lärt känna i en annan tid under bloddrypande omständigheter, lugnt inväntar honom, då det naturligtvis är hon som har hållit i alla trådarna från början. Det är sällan som science fiction och kvantfysik kan bli *så* romantiskt.

Under 60-talet gick det en allmänt uppskattad kriminalserie från New York som hette "Naked City" som utmärkte sig genom att koncentrera sig på det rent mänskliga. Varje avsnitt avslutades med: "Det finns åtta miljoner människoöden i New York. Det här var ett av dem." 1999 gjordes en långfilm av en Jeff Freilich på samma idé med den integritetsfulle karaktären Scott Glenn i rollen som taxipolis i nära samarbete med en färgad kollega. Kollegan blir mordhotad och anar inte att den yrkesmördare som fått betalt för att mörda honom är en nära och hjärtlig barndomsvän, för vilken han håller alla dörrar öppna särskilt till hemmet. Intrigen kryddas av att två veliga flickor från Ohio kommer på turistbesök till storstaden för första gången i sina liv och råkar ut för allt det och gör allt det i en storstad som man allra minst ska befatta sig med, vilket tvingar dem helt oavsiktligt och ofrivilligt till att bli inte bara engångsmördare utan massmördare utan att de egentligen ens fattar det. De blir bestulna på allt sitt bagage av en rysk taxichaufför, de kommer i dåligt sällskap på en nattklubb och drogas och håller på att bli våldtagna av en knarklangarhallick när väninnan skjuter honom i rent desperat självförsvar av en olyckshändelse, och så fortsätter lavinen utför med de mest vanvettiga komplikationer som dock är fullständigt logiska och förklarliga i ett ställe som New York. Det är en underbar kriminalkomedi med mycket dramatik där allting ordnar sig till sist, mest tack vare att den hederlige polisen Scott Glenn vägrar att svika sin färgade kompis ens en millimeter.

"En torr vit årstid" från Sydafrika (1989) på André Brinks roman hade man sett förut, och det var bara att konstatera att den tålde ses på nytt trots sin totalt nedslående dysterhet och tragik, mest för dess utomordentliga välgjordhets skull, inte bara med stjärnskådespelarprestationer av Donald Sutherland och Marlon Brando men kanske mest av Jurgen Prochnow som den sataniske polisen Swartz. Att han blir mördad till slut är filmens enda mänskligt positiva ingrediens.

Periodens bästa film var väl dock John Frankenheimers klassiska "Sju dagar i maj" från 1964, ett profetiskt mästestycke om konflikten mellan fredssträvare och krigshetsare i USA, en konflikt som pågår ännu idag. I filmen är dock (i motsats till idag) presidenten en fredssträvare som får ett militärt kupp försök lett av Burt Lancaster på halsen, vilken pärs inte blir lätt för en åldrad president (Frederick March) med högt blodtryck och sjunkande popularitetssiffror att hantera, och vilket definitivt inte hade gått, om inte Kirk Douglas hade funnits till hands med general Lancasters skrotade älskarinna Ava Gardner och hennes bevarade skandalbrev från generalen att tillgå i nödfall. Edmond O'Brien gör (liksom i "Fången på Alcatraz") en lysande insats i den viktigaste birollen som presidentens bästa vän en supig senator. Regin är över huvud den mest lysande tänkbara, men filmens viktigaste ingrediens förblir dock dess problemställning: militärväsendet blir skäligen upprört över en uppgörelse mellan presidenten och Sovjetunionen om nedmontering av kärnvapen mitt i det kalla kriget, då militärerna har allt skäl att misstro Sovjet. (Vid samma tid filmades "Doktor Strangelove".) Lancaster har alltså argument för sin militära opposition men skenar iväg med sig själv (som amerikaner ständigt tycks göra) och tillgriper fel verktyg med att i överlagd beräkning köra över demokratin med våld - till och med ett planerat kidnappningsförsök mot presidenten uppdragas. Det hela mynnar dock ut i att presidenten vänder krisen till seger för sig själv, för demokratin, för freden och för återvunnet förtroende hos allmänheten. Denna problematik kom att dominera den politiska debatten under hela 60-talet (under Vietnamkriget), och presidenten Jordan Lyman är förvånansvärt lik Lyndon Johnson, en president av motsatt slag som sedermera förlorade sin ställning och sitt förtroende genom sin krigspolitik. Att Nixon blev ännu värre är en annan historia.

Ahasverus minnen, del 39 : Rembrandt (avslutning)

När jag träffade honom efter Hendrickjes bortgång var det första han sade till mig:

"Skall du inte gräla på mig för att Hendrickje är död?"

"Var inte dum," sade jag. "Alla vet att Hendrickje dog av naturliga orsaker."

"Men jag var skulden till dessa naturliga orsaker."

"Nu är du dum igen."

"Om du inte klandrar mig för Hendrickjes död så måste jag få göra det själv."

"Gör det så mycket du behagar, men låt mig slippa höra det."

"Du är lika vresig som vanligt. Vet du om att du är nästan den enda vän jag har kvar? Av alla mina forna vänner, mecenater och köpare, porträttbeställare och konstälskare, är du den ende som alltid har kommit tillbaka, den buttre och vresige, den alltid negative, den enda som aldrig har smickrat mig. Vad har du då att säga till mig om du inte längre vill gräla på mig?"

"Har du ingen sorg efter din fru?"

"För mig är hon inte död. Jag kan träffa henne på nytt när jag vill i mina tavlor. Jag tror jag har lyckats föreviga henne."

Och när Titus hade dött som nygift så var det första han sade till mig igen:

"Skall du inte klandra mig för att Titus är död?"

"Jag tror att du klandrar dig själv alldeles tillräckligt där för."

Som om han inte hade hört mig sade han då: "Då måste jag klandra mig själv för hans död."

Och så vände han sig till mig med sina stora utstående blodsprängda gubbögon som om han ville visa att han var vansinnig: "Du anar inte vilken skuld jag känner för dem alla, för Titus, för Hendrickje, för stackars Geertje Dircks och för Saskia. Det känns som om jag hade drivit dem alla i döden. Jag vet att Titus aldrig var stark, att Saskia hans moder var lika svag och att Hendrickje också led av bräcklig hälsa, men det känns som om det var jag som hade givit dem alla deras sjukdomar. När jag lärde känna Saskia var hon den mest spirituella och blomstrande skönhet, och Titus var det mest livliga och vackra av alla barn. Aldrig har någon målat vackrare

barn och ynglingar än jag när jag målade Titus. Och Hendrickje var den sundaste av alla kvinnor, kärnfrisk och outtröttlig, tålmodig till det yttersta och klokare än någon man, tills jag gjorde henne med barn. Sedan började hennes hälsa svikta som aldrig tidigare.

Och stackars Geertje Dircks! Hon är mitt tyngsta samvete, därför att jag utnyttjade henne och sedan försköt henne, vilket drev henne vansinnig. Jag är övertygad om att jag kunde ha förhindrat att det blev nödvändigt att bura in henne på en asyl.

Saskia, Hendrickje och Titus var alla tre idealiska människor, men det känns som om mitt liv ruinerade deras. De var outtömliga inspirationskällor och ovärderliga stöd för mig och min konst, men jag ställde för höga anspråk på dem. Jag ville att de skulle vara lika idealistiska som jag. Jag krävde för mycket av dem, och de försökte ge vad jag krävde, men däri förtog de sig och gick under. I längden orkade de inte tillmötesgå mig. Deras krafter tog slut medan mina inte tog slut, och därför har jag överlevt dem alla, till min eviga outplånliga sorg och vanära. Men ingen kan säga att jag inte älskade dem."

Han tystnade. Det var ovanligt att han hade sagt så mycket på en gång, och på något sätt kände jag det som att han genom denna monolog försökte gå till rätta med sig själv och säga ner några ruttna grenar av sin stam, men han hade varit för ivrig och även gett sig på några alltför friska. Jag var tvungen att denna gång uppmuntra honom.

"Ditt och deras öde var att du är konstnär, och det är ett faktum som varken du eller de eller någon annan hade kunnat göra något åt. Och en sak till. Om Saskia och Hendrickje inte hade träffat dig hade de aldrig blivit förevigade. Du har som ingen annan i konstens värld förevigat dessa kvinnor och din son Titus också. Det var meningen med ditt öde och deras undergång i ditt öde: endast sådana öden hör evigheten till."

Hans huvud var böjt och jag såg inte hans ögon, men jag hörde hur han mycket lågt mumlade ett innerligt:

"Tack, broder."

P.S. apropå konsten: Drottning Margrethe av Danmark ställde ut på Valdemarsudde. Hennes konst utmärktes av en poetisk skönhet som var imponerande genom sin visuella fantasi, som framträdde som mest markant i hennes tolkning och återgivning av landskap ur Tolkiens världar. Andra landskap var målade som ur en fågels synvinkel från luften högt ovanifrån, som om hon själv kunnat studera världen genom ett högt svävande falköga. Därmed måste hon betecknas som en betydande konstnär fastän hon är drottning. Sedan är hon ju faktiskt också släkt med prins Eugen genom sin svenska moder.

Beatrice Fersen in memoriam (1908-2004)

Hon var kanske den märkligaste dam jag någonsin känt, en sprudlande florentinska med svenska och finlandssvenska anor, då hennes mormor hette Klinckowström och var ättling till Axel von Fersen. När jag lärde känna henne för elva år sen på tåget till Genua efter mitt farväl till den nästan 90-årige René Drouault i Provence var hon fortfarande vacker och såg vid sina 85 år ut som högst en 60-åring. Hennes liv erbjöd det bredaste tänkbara panorama över alla tänkbara dramatiska förvecklingar kring Italiens historias mest dramatiska skeenden under 1900-talet, då hon som 22-åring blev änka med nyfödd son, den sämsta tänkbara start för en vacker kvinna i det katolska Italien skulle man kunna tycka, men hon hade en säregen förmåga att vända allting till triumf. Hennes andra man, en lysande internationell advokat i Genua, kunde det aldrig bli tal om äktenskap med, då han redan var gift och hans lagliga fru vägrade lämna honom, fastän det äktenskapet var hur misslyckat och olyckligt som helst. Det kunde endast bli ett förhållande med Beatrice, vilket emotstod alla prövningar och påfrestningar från ödets hemsökelsers sida, och det blev hon som räddade hans liv i andra världskriget när han kom i kläm i det politiska vacuumet efter fascismens fall då vem som helst som i någon mån samarbetat med Mussoliniregimen kunde massakreras utan rättgång, som Mussolini själv och hans tämligen oskyldiga älskarinna. Beatrices och advokat Ciurlos långa trohet och vänskap kunde dock slutligen efter två decennier krönas och belönas med ett äktenskap som blev det lyckligaste tänkbara och kronan på hennes långa liv. Hon var en strålande spirituell litterär begåvning och slog som 90-åring igenom som författare och dikterska. Som ung var hon därtill en gedigen spexare och den enda kvinna som gavs tillträde som fullfjädrad spexare vid Genuas

spexargarde *I Goliardi* och fick medverka som aktris vid spexen - hon förblev populär och aktiv i detta sällskap till sin död.

Det blev en årlig höjdpunkt och högtidlighet vid mina Italienresor att få gästa henne i hennes vackra hem i Genua, då hon alltid bjöd på i synnerhet litterär underhållning som den bästa lärare i italienska jag någonsin kunde få. Följaktligen förekom hon ofta i *Fritänkaren*, (exempelvis i nummer 25, 28, 30, 38, 41, 46, 62, 64, 80-82, 89, 90, 95, och 96,) och må hennes minne alltid förbli bland stjärnorna i etern för nya cyberläsare av *Fritänkarens* oförglömliga resekrönikors idealiska upplevelserikedom.

Apropå prästkragen i Knutby

Det lär bli ont om pastorer i Knutby ett tag framöver. Det var ju försmädligt att pastorns manipulationer till slut skulle sättas P för. Såpan gick ju så bra. Emellertid finns det väl många avsnitt att närmare utreda redan, då förvecklingarna är väl lika mystiska och intrikata som groteskerierna i *Twin Peaks*. Hur kom det sig exempelvis att den första hustruns avsomnande i badkaret kunde försiggå utan närmare vidräkningar än en ytterst bristfällig utredning, som helt friade alla tänkbara mördare i brist på bevis? En naken nerdrogad hustru påträffad avliden i ett vattenfyllt badkar måste ju ändå föranleda vissa logiska misstankar. Det går liksom inte att bortförklara, men tydligen kunde pastorn det, varför den andra hustrun kom in i bilden och plötsligt fick allt strålkastarljus på sig genom det övertydliga mordförsöket på henne med en oförblommerad hammare. Om barnflickan manipulerades till detta av pastorn eller tog initiativet själv tål en närmare utredning. Mycket skulle förenklas om någon annan bekände någonting än bara den otillräkneliga barnflickan. Att hon dessutom försökte skjuta grannen med eld och gevär måste ju dock föranleda misstankar om åtminstone något motiv. Hade pastorn ihop det med grannens hustru? Det är den stora frågan. Här är ett antal mordförsök och mord på ett antal personer utförda av tydligen alla utom av pastorn själv. Det behövs ingen matematiker för att konstatera, att den ekvationen inte stämmer. Såpans ugglor i mossen hotar sluka inte bara hela pingstkyrkan i rikets mest omfattande kyrkliga skandal någonsin utan all religions trovärdighet över huvud.

Följaktligen behövs det en motvikt. Theologie Doktor Bertil Persson presterade denna med den äran i en offentlig föreläsning i Stocksundstorps gamla 1700-talsgård under årets hittills soligaste och hetaste lördag inför en tacksam publik bestående av representanter för nästan alla världens religioner. Titeln på hans anförande var "Religion - fara eller tillgång?", och hans listiga strategi var att belysa hur den kunde vara både en fara som tillgång och motsatsen. Som exempel på dess fara som tillgång tog han upp självaste president Bush till att börja med, en kristen fundamentalist, som tror sig representera Gud och hans vilja på samma sätt som Saddam Hussein gjorde det genom kriget i Irak. Hur detta har lett till komplikationer har vi alla sett - det är inte så enkelt. Han tog även fram andra exempel på hur religionen har använts som tillgång till fara för mänskligheten, främst genom att Konstantin den store på 300-talet gjorde kristendomen till statsreligion för att den skulle kunna manövreras hur som helst genom kejsarens och statens vilja, ett ofog som varade ända fram till Martin Luther, som dock inte var sämre han, då även han naturligtvis förstod fördelarna med att kunna manövrera religionen politiskt - annars hade han inte kunnat etablera protestantismen som en ny statskyrka i stället för den gamla. Han bistod även med förordet till den första översättningen av Koranen, då han tydligen, liksom Muhammed, helt förstod fördelen i att förvandla begreppet Gud till ett personligt maktmedel. Han belyste flera sådana exempel, ett annat var Strindberg, som var inbegripen i en rad mystiska ockulta sällskap i syfte att manipulera religiöst med världen och dess gång, då ju religionen var en klar tillgång i sådana betänkliga syften.

Som exempel på motsatsen gick Bertil Persson helt enkelt tillbaka till ords egentliga betydelse och förevisade den helt nyliga upptäckten (sedan bara några sekel) att egentligen hela Bibeln och Gud och dess skriftliga traditioner från början baserat sig på missförstånd. Ordet Gud står ursprungligen för allt som är gott och konstruktivt och ingenting annat och har ingenting med makt och inflytande och manipulationer att göra. Varje översättning av Bibeln, genom Septuaginta, till grekiska, därifrån till latin med multiplikativa missförstånd för varje ny översättning, har lett fram till en mer eller mindre förvriden version av den Heliga Skrift som egentligen är helt otillförlitlig i hela sin teologi och endast tillförlitlig som historisk urkund.

Han kom därmed fram till religionens egentliga betydelse som tillgång, att allt religiöst som främjar livet är det värt att ta på allvar och kan tillräknas någon betydelse, ty det var all religions egentliga syfte från början. *Le Chaim!* heter det på hebreiska, det eviga positiva slagordet, *Till livet!*, och det är egentligen all religions enda grund och berättigande: att främja livet.

En av de representerade religionerna vid föreläsningen var Scientologykyrkan, vars representant helt vist föreslog att en gemensam ekumenisk grund för alla religioners positiva strävan skulle vara FN-deklarationen av de mänskliga rättigheterna. Ingenting hade något däremot att andraga. Alla religioner skulle verkligen kunna sluta upp omkring det utan att någon av dem skulle behöva avstå något av sin särart.

Senare kom vederbörande i diskussion just om Scientologykyrkan genom den ständiga frågan som återkommer varje år: "Nå, är du för eller emot den?"

Fritänkaren har inte nämnt ett ord om Scientology sedan Johannes B. Westerbergs kritiska yttranden i nr 56, hur ofta den än anmodats ta personlig ställning. Måste man då vara antingen för eller emot? Mitt svar var, som så många gånger förut, att det är omöjligt att vara helt emot den med tanke på dess fördelar och omöjligt att vara helt för den med tanke på dess nackdelar. Jag fick då frågan: "Kan du göra en summering av för- och nackdelarna?"

Här är ett försök: Dess avgörande fördelar är tre praktiska faktorer som fungerar. Den har ett fungerande program för avgiftning och rehabilitering av missbrukare. Den har en fungerande och effektiv studieteknik. Och dianetiken är definitivt en psykisk terapi som fungerar.

Den har två nackdelar. Genom sin råkapitalism måste den skaffa sig oförsonliga fiender genom folk som frestats till att skuldsätta sig och ruinera sig för den och som sedan känner sig lurade och aldrig kan få rättelse och är ekonomiskt skadade för livet. Tyvärr känner jag ett antal sådana, som alla förlorat bortåt en halv miljon kronor på kuppen. Den andra nackdelen är att den frestar till missbruk, att den blir en sorts andlig narkomani som man aldrig kan ta sig ur och som kostar tid och pengar och tenderar att uppsluka ens liv, som en dyr hobby som blir till en mani. Man bringas till att förstöra sitt livskapital enligt det amerikanska konsumtions-samhällets slit-och-släng-kortsynthet i stället för att förvalta det. Det är definitivt ingenting för friska människor utan förmögenhet, medan den skulle kunna göra mycket gott och stor nytta för missbrukare och mentalt labila och sargade själar. Till och med Dalai Lama har medgivit detta, kanske världens främsta andliga expert idag.

Den besynnerliga bombresan, del 2 : Från Verona till Athen.

Slakten i Verona slog mig med häpnad. Ida är nu 80 år och fortfarande alldeles blond och läser utan glasögon. Hon väntar sitt första barnbarnsbarn och är fullständigt vital och normal. Även Achille, 83, hennes man, är orörd av sin ålder utom att han går med kortare steg och har blivit något mera fyrkantig i figuren. Det är typiskt för italienare, att de är hur spensliga och sirliga som helst i ungdomen för att i ålderdomen bli desto mera robusta och fyrkantiga.

Även Cristina, min närmaste kusin, som fyller 50 om tio dagar, fortsätter gå från klarhet till klarhet. Den 6 mars 1995 kom hon levande ut efter en lyckad hjärntumörsoperation (benign), den 20 december 2001 tog hon körkort, en dryg månad senare köpte hon sin bil, och den 20 november 2003 (i höstas) köpte hon sin egen lägenhet för 350,000 Euro på 90 kvadratmeter med två stora balkonger och tre rum med kök. Den återstår ännu att möblera, endast köket är i ordning, men det är ett storartat steg av henne ut i livet, och lägenhetens situation är idealisk i tysta trafikfria gröna kvarter med en egen trädgård.

Efter två dagars andhämtning i Verona var det dags att fortsätta resan. Det rådde bombberedskap i hela Europa efter det tredubbla Madridattentatet, men nästa smäll kom på ett i högsta grad oväntat ställe i Kosovo, där serber och albaner drabbade samman med elva döda och över 200 skadade. Albaner brände ner ortodoxa kloster, och serber stack moskéer i brand även i Belgrad, som om det skulle leda någonstans och göra någon nytta. När våldet bryter ut är det alltid i första hand helt oskyldiga som blir drabbade av en fullkomligt vanvettig anledning. Det var bara att hoppas att bråket och inbördeskriget inte skulle skvalpa över i Makedonien igen.

Resan vidare söderut gick helt utan problem. Det var varmt, och det blev bara varmare. I Ancona väntade färjan snällt som vanligt, men däcksplatspassagerarna hänvisades denna gång

till övre delen av nattklubben, som var i två plan, så att de fick lov att försöka sova till dunka-dunk-hålligång för högsta volym hela natten. Det var naturligtvis okristligt och gick bara inte.

Man fick skarva denna sovplats med andra sämre, där man sov dåligt och bara drömde mardrömmar till halv 5, då danshaksstöket äntligen upphörde och man kunde sälla sig till de andra skakade och överlevda offren för nattklubbsterrorn.

Båten "Superfast VI" nådde Patras 15.20, så att man för en gångs skull hann till tåget 15.35 till Athen. Man var salig av lycka. Det hade aldrig hänt förut. Vädret var vackert och varmt, och den Korintiska viken glänste i sitt vackraste majestät ända tills man kom bortom Korint och skymningen föll. 20.20 nåddes Athen efter en rekordresa från Verona på mindre än 32 timmar. Men i Athen väntade den fruktansvärda kallduschen.

Mitt vandrarhem var tyst och mörkt och stängt. Det hade aldrig hänt förut. Man var förlorad och hemlös och utan någonstans att ta vägen i det hårda Athen en lördagsafton klockan halv nio med narkomaner och prostituerade raglande på gatorna och i nästan varje rännsten. Vart hade Elias tagit vägen? Han hade aldrig haft stängt så här års tidigare. Det liknade ingenting, och chocken vände upp och ner på hela min grekiska existens.

Att återvända till mitt första vandrarhem "Argos", som tredubblat hyran och installerat telefon i varje rum, var otänkbart. Det enda andra ställe jag hade att vända mig till var det Internationella Vandrarhemmet, där jag aldrig tagit in förut. Det var en chansning.

De hade en säng ledig men bara för två nätter, som de lät mig få på nåder fastän jag inte var medlem. Jag slog till och gick ut och slog runt med en sedvanlig middag på restaurang "Tripolis" med mitt första Retsinavin för i år. Åtminstone det hade inte förändrats. Det var bara att lyckönska sig själv till en lyckad nödlandning.

(mera Athen i nästa nummer.)

Den absurda krigsresan, del 12 : Sverige ur bulgariskt perspektiv

Det förekom en svensk statstjänsteman i Bulgarien från Kristianstad. Han levde i Sofia med en bulgarisk dam av nästan lika avancerad ålder som han själv (75 år) och verkade leva lyckligt men utgjorde en provkarta över alla de sociala svenska sjukdomarna. Som statstjänsteman hade han blivit sjukpensionerad vid 37 års ålder till följd av nervösa besvär, utbrändhet, överansträngning och stress. Sedan dess hade han förföljts av de svenska myndigheterna, som han krigat med i hela sitt liv. Han hade i stort sett dragits med alla tänkbara magåkommor och tarmbesvär och matsmältningssjukdomar utom cancer. Det var väl bara den som fattades.

Vi hade alltså en hel del att prata om, och där i Sofia på säkert avstånd från Sverige kunde vi lugnt tömma vår bitterhets skålar tillsammans och analysera ihjäl det arma landet och dess öde.

Claes-Hugo påpekade, att redan 1970 (då Olof Palme blev statsminister) hade den svenska kronan förlorat 90% av sitt värde. Denna uppgift hade han från självaste Carl Bildt, en annan förlorad son för Sverige. Vi var helt överens om att den huvudansvarige för Sveriges nedgång var "riksolyckan" Olof Palme (som vår gemensamma och beundrade vän Sven Stolpe kallade honom), som inlett sitt destruktiva livsverk med att som skolminister under 60-talet reducera det svenska skol- och utbildningssystemet till en ruin av vad det hade varit. Det märkligaste var att så många svenskar låtit sig duperas av honom och tyckt att hans politik var bra eller helt enkelt stött honom av okritisk lojalitet med den svenska socialdemokratin. I Olof Palmes mun hade ändå ordet "solidaritet" fått en ganska skärande dissonant falsk klang, genom att Olof Palmes "solidaritet" egentligen bara omfattat marxister. Vi var båda överens om att det var Olof Palme som omvandlat Sverige till "den sista Sovjetrepubliken", ehuru han under de sista åren börjat inse sina missgrepp och försökt trassla ut sig ur sin egen ideologiska härva, som han satt fast sitt land i, varvid han blivit mördad. Vem som helst hade kunnat mörda honom då han gjort sig fiender i alla läger överallt, och Christer Pettersson var praktfull som symbol för mordets karaktär - han var ingalunda utesluten.

Och vad återstod av Sverige idag? Enligt Claes-Hugo en nationell mentalsjukdom, en monstruös byråkratiapparat vars huvudsakliga funktion var att genom blanketter och stress pressa medborgarna till utbrändhet och nervösa åkommor med skenande långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar som följd. Den offentliga sektorn i Sverige var ett formalistiskt vidunder, med vilket minsta kontakt måste leda till bestående förluster i ens människovärde.

Claes-Hugo var alltså ett typiskt offer för den blinda svenska formalistiska byråkratin och dess omänskliga småaktighet. Efter sin förtidspensionering vid 37 hade han 1965 flyttat utomlands och blivit utlandssvensk på livstid. Han hade bott i Marocko och Spanien, i Costa Rica och USA, i Grekland och nu i Bulgarien, som han slagit sig ner i då det var Europas billigaste land. Men även i Bulgarien förföljdes han fortfarande av svensk byråkrati, Försäkringskassan och skattemyndigheterna, som krävde retroaktiva bötesbelopp av honom sedan tio år tillbaka, medan han med sin pension knappt hade råd till sina mediciner. Det faktum att man i Sverige måste betala skatt även på den lägsta folkpension (15%) är en skam för välfärdsstaten Sverige, om den alls fortfarande kan kallas en välfärdsstat. Snarare torde väl denna beteckning kallas för ett dåligt dubbelmoraliskt skämt, som blivit bestående genom Olof Palme-epokens förklädda diktators falskhet och dubbelmoral.

Vad var då att göra? Sverige måste göra upp med sin egen falskhet och Olof Palme-epokens katastrofala misstag, inse dem och erkänna dem och sedan göra någonting åt ruinerna i stället för att låtsas om att ruinerna inte är några ruiner.

Kvällen blev en hysterisk festkväll utan like. Vi samlades på Polyglotos, översättningsbyrån, som fortfarande fungerade bra och gick framåt. Nina var inte med, då hon ursäktat sig med anledning att hon just hade förlorat sin bror, men Lili bjöd storslaget på vin och tilltugg i form av bakelser, choklad, nötter och piroger. Jag tog sällskapet på åtta personer med på en resa till Ladakh med förevisning av min diabilsshow som gjort sådan succé i Biella. Stämningen steg oavbrutet till svindlande höjder, och när fem liter rött och vitt vin tagit slut gick vi ut och köpte mera. Naturligtvis förfläckades så småningom uppmärksamheten, och programmet övergick småningom alltmer till rena festen. Claes-Hugo var med och underhöll makalöst med att med gravallvarlig uppsyn påvisa de tokroligaste absurditeterna i den svenska statsrötan. Bulgarierna var alla förtjusta. Han tillfrågades vad som var bättre, Sverige eller Bulgarien, men jämförelsen var omöjlig. Jag påpekade diplomatiskt, att Sverige genom sina långa mörka kalla vintrar hade oöverstigligena klimatologiska problem, medan Bulgarien med sin fattigdom och sina besvärliga turkiska och zigenar-minoriteter hade lika svårlösta sociala problem, så det jämnade ut sig. Claes-Hugo påpekade då att Sverige, med 25% muslimer i Malmö, höll på att skaffa sig samma sociala problem som Bulgarien.

Han avslöjade att han varit med i SS i Nordafrika under kriget, men ingen av oss kunde riktigt tro på detta. Han hade ju bara varit 17 år när kriget tog slut. Klart var att han hade nazistkomplex av samma slag som Ingmar Bergman, Sven Stolpe, Sven Hedin, Knut Hamsun, Fritiof Nansen och andra mycket framstående nordiska koryfärer haft och att han aldrig kommit över dem. Han hade skämts för att Tyskland hjälpt Finland mot Sovjetunionen men inte Sverige. Jag påpekade dock att den ovärderliga fördelen med Sveriges neutralitet under kriget hade varit att det kunnat hjälpa både Danmark (med att ta emot judiska flyktingar), Norge (med att skydda norska partisaner) och Finland med frivillighjälp, vilket alla de tre utsatta nordiska grannländerna haft all anledning att för alltid förbli tacksamma för.

Kvällen var mer än 100% lyckad, och efter att även de sista litrarna vin tagit slut måste vi tyvärr konstatera att glaset var och förblev tomta. Vi hade då hållit på i fem timmar och ännu inte haft någon middag. Det säger sig självt att så mycket vin på tomma magar måste ha en viss effekt. Vi klarade oss dock hem och stöp där i säng för att vakna med baksmällor nästa dag, då det snöade. Våren hade absolut ingen brådska i Bulgarien.

(I nästa nummer : *Ringo om islam.*)

Bröllopsresan, del 17 : Avslutning.

I det längsta tvekade jag om jag skulle ta kontakt med Genua eller inte. Beatrice hade varit dålig under våren efter en svår benfraktur, och när jag talat med henne i telefon i augusti hade hon låtit ovanligt ynkelig och ömkelig. Mitt arbete i Sverige kallade på mig, vilket i realiteten inte gav mig något val. Måndag morgon skaffade jag mig sittplatsbiljetterna.

På kvällen ringde Paolo, brudens fader. Nu hade han skaffat projektor till mina diabilser, och bruden hade kommit hem från sin bara två veckor långa resa till Ceylon och Maldiverna. Nu var de alla redo. Ack, tyvärr var det för sent. Alla vidare fester med Paolo och hans familj liksom med Lorella och Indiengänget i Biella fick nu vänta till nästa gång om fem månader, i bästa fall.

Cristina arrangerade en avskedskonsert, för vars skull hon fått mig att lova återvända från Biella till fredagskvällen. Vi var sju personer, ett barn, fyra damer, värden och jag. Trevligast var pojkens moder, en blond kortklippt skönhet med himmelsblå ögon som hette Agnese, mycket ljuv, och hon hade faktiskt rest i Skandinavien och genom hela Finland och förstått sig förvånansvärt bra på mentaliteten där. Vi blev mycket goda vänner, middagen som erbjöds var rena kalasbanketten, men musikaliskt blev kvällen en katastrof. Instrumentet var en elektronisk pianola helt utan känslighet, och för detta hopplöst döda instruments skull hade man övergivit paradiset i Pollone! Jag skulle aldrig kunna förlåta mig.

Ida, Achilles fru och Cristinas moder, förblir min närmaste släkting i Italien genom sitt direkta kunsinskap med min far. Han var inte bara som en bror för henne utan till och med hennes livs första kärlek. Även hans far, min farfar Ferruccio, hade alltid haft Ida som sin favorit bland sina släktingar. I sin glans dagar var hon en blond blåögd skönhet med stor kärlek för musik och sentimentalitet - en mycket romantisk flicka. Nu är hon 78 och har krympt betydligt medan rondören tilltagit, så att hon har svårt för att gå och för att plocka upp saker från golvet. Hennes förkärlek för stationärt tillstånd och bekvämlighet har gjort henne till en black om foten för Achille på äldre dagar, som fortfarande älskar att resa omkring, medan Ida knappt kan ta en promenad. Achille lider i tystnad och känner sig som en örn i bur i hennes sällskap. Lyckligtvis har han tillgång till huset i bergen i Castagné, vart han beger sig varannan dag.

Men Ida är fortfarande öm och romantisk, och hennes hjärta är det inget fel på. Hon är den enda i familjen som tycker om och klarar av att laga mat, så hon är en idealisk hustru och värdinna fortfarande. Men Achilles och Cristinas tålmodighet med hennes misstag och nycker är kort, och hon är vanligen hopplöst i underläge mot dem. Då kommer det an på mig att ställa upp med litet moraliskt stöd.

Resans värsta thriller ägde naturligtvis rum vid avresan. Det gällde att hinna med allt utan att jäkta, men stressen var obönhörlig och ständigt tilltagande. Jag måste ha lunch före avresan, denna blev färdig prick 12, mitt tåg skulle avgå prick 13, och min buss till tåget på gatan utanför skulle avgå 12.23. Det gällde att slänga i sig en omfattande italiensk lunch och rusa iväg till bussen. Efter pasta, milanesa, päron och kaffe samt en massa rödvin sprängde jag iväg och nådde busshållplatsen precis 12.23. Där satt fyra andra ungdomar och väntade, varför jag tog det lugnt. Men ingen buss kom.

Så småningom gick det upp för mig att jag hade missat den: den hade kommit för tidigt. Då var det redan för sent att palla sig iväg till Porta Vescovo och ta en annan buss där. Det var bara att vänta på nästa buss, som kom punktligt 12.43.

Dess väg till stationen skulle enligt tidtabellen ta 14 minuter. Men den stannade vid alla hållplatser, och alla trafikljus visade rött. Vid Piazza Brá stannade den extra länge och väntade. Och väntade. "Vad tusan väntar han på?" måste man fråga sig, och så kom svaret: konduktörsbyte. Klockan var 12.55. Bussen satte långsamt i gång med den gamla konduktören stående bredvid den unga under lugn diskussion, medan bussen allt sävligare tog sina omvägar mot stationen och stannade vid varje hållplats och varje trafikljus....

När den nådde stationen var jag i startgroparna för en slutlig språngmarsch de sista hundra metrarna, men bussen var fem minuter försenad. Stationsklockan visade 13.02. Att ha missat detta tåg med alla platsreservationer och supplement till Köpenhamn betalade för 120 kronor skulle försena mig ett helt dygn....

Men tåget var försenat. Romtåget till München var 10 minuter försenat. Jag såg det som en himmelsk skänk av försynen. Tåget väntade snällt i ytterligare 10 minuter medan alla passagerarna ombord svor och stampade av otålighet - utom jag.

Alperna var klädda i gnistrande snö, och skymningen kunde inte ha varit mera kristallklar och bländande vacker än den var hela vägen till Innsbruck.

Den första reaktionen inför återbefinnandet på svenskt territorium inträffade vid intagandet av den första koppen svenskt kaffe på färjan till Helsingborg: "*Mamma Mia! Il caffè svedese! Che Schiifooo!!!!*" Det var den fullständiga chocken. Det hade inte kunnat vara värre. Det var rena diskvattnet eller kloakvattnet eller värre. Ändå var det bara vanligt svenskt kaffe. Men efter det italienska....

Hela resans största problematik skärptes till maximum i Helsingborg. Det var därför jag var i Helsingborg. För att hälsa på mina vänner i Lund hade det varit mera praktiskt att komma direkt över Malmö från Köpenhamn, men Göteborgs Skrivarsällskap hade krävt min närvaro vid ett styrelsemöte i Göteborg denna kväll. Jag hade meddelat lundensarna att jag skulle ringa

mellan tolv och ett. Skulle någon svara skulle jag komma. Om ingen svarade skulle jag fortsätta till styrelsemötet i Göteborg.

Så är ju hela livets resa: man måste alltid välja, prioritera och vraka, och ibland väljer man fel och vrakar man fel, så att man får ångra sig efteråt. Jag visste denna gång inte vad jag gått miste om när jag försummat Sicilien och Rom för att i stället prioritera Grekland och släkten i Verona, men jag visste vad jag missat när jag övergett mitt italienska Himalayagång i Biella för en elektronisk pianola i Verona.... Aldrig mer!

Jag hade även varit bjuden till ett annat bröllop i Bulgarien, då Dianas dotter gifte sig där nästan samma dag som Federica i Verona, varför jag måst prioritera Federicas bröllop och missat Denisas.... Den chansen skulle aldrig komma tillbaka mer.

Och så var det hela resan: ständiga val mellan alternativ av vilka inga egentligen kunde väljas bort men måste väljas bort.

I Lund svarade mina vänner och var hemma, fastän de just kommit hem från en resa i Kalifornien och fortfarande led akut av hopplösa jetlaggar. De var dödströtta men ville ändå ta emot mig. Det var bara att glömma styrelsemötet i Göteborg.

Även de hade följt sin förste son till altaret denna höst. Han hade gift sig med en ryska som han träffat i Moskva, och nu studerade båda i Berlin utan att ha gett sig tid till någon smekmånad. Federica och Tiziano hade i alla fall farit på två veckor till Ceylon och Maldiverna. Mattias och Julia hade träffats på så sätt, att de båda motvilligt följt med som vänner på en diskotekfest - och där träffat varandra.

Sålunda slöts resan som den inleddes med bröllopspektakel. Den yngre generationen börjar ta över. Det blir svårare och svårare att kasta loss hemifrån för att lämna rutinerna, arbetet och plikterna vind för våg för att kasta sig ut på oöverskådliga och riskabla resestrapatser, medan de yngre vågar sig längre och längre ut i världen och blir mer och mer internationaliserade. Mina vänners Kalifornienresa hade liksom min gått perfekt utan missöden och varit närmast enformig med sitt monotona flygplanssittande - mer och mer går utvecklingen därhän, att i takt med att resandet bara blir bekvämare och lättare hela tiden tycks det största reseproblemet med tiden bli att planeten blir för liten. Det finns inga nya världar att upptäcka utom i yttre rymden, och dit kan man inte resa ännu. Att bara resa till månen kostar än så länge 100 miljoner dollar, och där är det inte ens någon njutning att vara utan bara kallt och besvärligt utan sol, utan hav och utan vatten. Det har ingen Inter-Railare råd med, som än så länge fortfarande kan klara sig på mindre än 7000 för en månad omkring i halva Europa.

Bröllopsresan var över. Den hade varit oerhört stimulerande och mänskligt viktig genom främst mina långa samtal med doktor Sandy i Athen och Achille i Verona, genom samvaron med släktingarna under och efter bröllopsstöket och med de nya Himalayavännerna i Biella och de slutliga gamla vännerna i Lund, som också haft bröllopsstök - Mikael och jag har i år känt varandra i 40 år, som bara det är ett jubileum att ta vara på.

Nästa års resor börjar väl i mars vid vårdagjämningen (efter fyra månaders innesittning) då det gäller att ta skadan igen med alla de i år försummade vännerna i Bulgarien, på Sicilien, i Rom och kanske i Genua. Inför sommaren står valet mellan Tibet eller Ladakh - det senare ett billigare och mera lockande alternativ då gänget från Biella kan hänga med - och inför hösten en tänkbar Englandsresa och i november en äntlig rejäl Indienresa - efter tre års försummelser.

Den som lever får se.

23.10-14.11.2002.

*P.S. Både Tibet och Ladakh torkade in på grund av Sars-epidemin, det blev inget England heller, men den äntliga rejäla Indienresan blev desto mera av - det blev *Länstolsresan*.*

Länstolsresan, del 6: Tillbaka hem till det underbara Kausani.

Resan från Joshimath till Kausani blev som vanligt härresande. Det hör ju till traditionen. Varje gång blir det nya förvecklingar. Inga motorstopp den här gången, inga punkteringar, inga haverier, inget krossat bagage slungat från jeeptaket ut i vägen med krossade whiskyflaskor och kameror som resultat, inga jordskred på vägen, inga hål som man måste ta sig över klättrandes till ett annat väntande fordon på andra sidan, inga krockar, inga olyckshändelser, för en gångs skull ingenting dramatiskt. I stället: länstolsresa i jeep i stafettlopp med komplikationer på vägen.

Bussresan från Joshimath till Karanprayag gick smärtfritt, och de 80 kilometrarna klarades av på nästan bara fyra timmar. Emellertid stannade bussen inte i Karanprayag utan utanför, då en ny bro kunde dirigera trafiken förbi den värsta flaskhalsen mellan Rishikesh och Joshimath (250 km). Detta var jag olyckligt omedveten om, och först när vi kört förbi Karanprayag vaknade jag upp inför situationen. Det var bara att vandra tillbaka.

Ingen buss gick till Kausani, påstod en jeepförare som lyckades haffa mig. Då verkligen ingen buss syntes till för tillfället lät jag mig förföras av honom. Han åtog sig att föra mig till Gwaldam för 65 rupier, och jag lät mig knuffas in längst in i en överfull jeep (18 personer) så att jag inte såg någonting. Dessutom satte den aggressive föraren på den skrälligaste och skrikigaste indiska pop med 1000 decibels högtalare i jeepen, så att man kunde krevera, och öronsprång verkade under omständigheterna omöjligt att undvika, då man varken kunde röra sig eller skydda sig. Alla de andra 17 hinduerna verkade färdigt hjärntvättade.

Detta tog emellertid ett hastigt slut när föraren plötsligt nekade köra längre, och alla måste byta jeep. Vi hade bara kört halva vägen till Gwaldam om ens det. Men ingen tepaus tilläts då vi alla omedelbart måste stuva in oss i nästa bagageförpackning. Det var så trångt, att föraren satt halvvägs utanför jeepen (på höger sida) och körde, medan jag satt lika långt utanför på motsatta sidan och kramade krampaktigt om mitt bagage, som jag hotades med att annars förlora i varje kurva. Denne förare hade åtminstone inte högtalarolåt på, och man fick lov att ta det vackra landskap man körde igenom i beaktande.

Men denna tripp tog lika hastigt slut i Gwaldam, där man fick stuva om sig igen för nästa etapp till Garur. Det var bara ner i dalen. Därefter var det bara uppför nästa kulle kvar till Kausani. Det låter litet och ser litet ut, men det rör sig om tillsammans 40 kilometer, och uppförsbackarna är mycket långa och långsamma.

Spänningarna släppte först under den sista etappen, när man äntligen inte behövde sadla om jeep mera före Kausani. Då började problemen. Det visade sig att Kausani bjöd på en enorm trafikstockning. Den började flera kilometer nedanför och väckte omedelbart de vildaste och ondaste farhågor. Hade Kausani drabbats av en förintande turistinvasion? Var allt en enda vild urspårad cirkus där uppe? Skulle allt vara totalt oigenkännligt efter tre års bortavaro? Bakom oss körde en vild bilist med mobiltelefon i örat som tutade oavbrutet och såg mycket arg ut utan att ta någon hänsyn till att båda körfilerna var totalt blockerade av trafik fördelad på tre filer. Han skulle tydligen på något viktigt möte i Almora och var superstressad. Sådant förekommer numera även i Indien. Till slut lyckades han slinka igenom utan att hamna i diket.

Nej, det var lyckligtvis bara asfaltering på gång. Man kom igenom. När jag steg av jeepen uppe på den öppna centralplatsen (där allt till all lycka var fullständigt oförändrat) väntade en ung okänd man på att ta emot mig. Han ville väl värva mig för något hotell, tänkte jag, och undvek hans blick och sökte i stället den person som alltid tidigare brukat möta mig här å sitt hotell Uttarakands vägnar, men han syntes inte till. Så jag hade inget val än att utsättas för den okände värvaren. Det visade sig att han representerade hotell Uttarakand.

Det blev jag som visade honom vägen hem, där jag genast fick palavra med direktören. Hela personalen var ny för mig, jag kände inte igen en enda kotte med undantag för en och annan vålnad ur ens förflutna inne i köket, men vi kom väl överens, i synnerhet när jag berättade om mitt mångåriga samröre med hotell Uttarakand, där jag ju alltid hade bott i Kausani sedan 1995. Jag fick det minsta och mest idealiska rummet på övervåningen med utsikt och balkong för bara 100 rupier.

Så fort man trampade fast mark under fötterna i Kausani kände man sig fullständigt som hemma igen i detta paradis, som man försummat i tre år. Det kom riktigt tårar i ögonen. Vad gjorde det om moln skymde undan bergen i norr för tillfället? I stället var man tacksam för att solen inte gassade. Klockan var 2, den 20 mil långa resan hade tagit 9 timmar, och man hade varken fått te eller rast på vägen, så det var bara att genast intaga restaurangen under konstaterandet att den fortfarande måste vara den bästa i Uttarakand. Det enda beklagansvärda i Joshimath hade varit maten: matkulturen där var närmast obefintlig, det fanns nästan bara ris och linser att få, som konsekvent och alltid chilipepprades så kraftigt att maten bestod av mer kryddor än mat. Dieten i Gudarnas Dal var för eldsprutande drakar. Så satt man då äntligen tryggt på ett anständigt matställe med riktigt god mat. Till och med ketchupflaskan var ny och full, ehuru man även i Indien dras med det speciella fysiska ketchupproblemet. Här är dessutom flaskorna större. Så stöt till försiktigt, eller du skvätter ner hela etablissemanget.

(I nästa nummer : *Det gamla Indien vid Baijnath.*)

Lyckliga möten i Ladakh, del 19: Banketten i Dharamsala.

Det enda man hade att göra i Manali var en krogrunda, dvs. den himalajiska motsvarigheten - en terunda, i det här fallet en kondisrunda mellan olika tesjapp med sötsaker typ "German Bakery". På det sista stället hade jag turen att stöta på en nepales som fascinerades av att jag skrev noter. Vi kom i samspråk, det blev naturligtvis mycket tal om Nepal och den svåra situationen där, varvid han berättade, att maoisterna bett om fred. I bästa fall var inbördeskriget slut.

Klientelet på bussen till Dharamsala var av varierande karaktär. Bussen skulle avgå halv sex, men en passagerare saknades, så bussen försenades från början. Han kom tio i sex, och naturligtvis var det en israel. Han hamnade bakom mig, och vi kom i samspråk, varpå han avbröt mig hela tiden. Han kunde inte lyssna. Han kunde bara prata.

Framför mig fick jag dock en indier som visade sig vara engelsman: han var född och uppväxt i London, och han njöt av att få tala riktig engelska med mig. I Indien, sade han, måste man tala engelska med indisk accent - annars förstår de inte vad man säger. Det är som en särskild dialekt för sig med mycket korta vokaler, så att också orden blir mera korthuggna och sammandragna, vilket är jobbigt för en engelsman. Han var mycket sympatisk och var lärare till yrket.

Förutom ett franskt par var resten i bussen israeler. Som vanligt kom det en extra grupp israeler på i Kullu ner från Manikaran, vi stannade vid en vägre Restaurang för middag först klockan halv 10, då det var alldeles för sent att äta, så både fransmännen och jag drack bara te medan engelsmannen inte intog något. Vi fick sedan med någon möda någon sömn under oavslutlig skumpning, slängning och knäskavning tills vi brutalt väcktes upp klockan halv fem. Ingen begrep något. Alla var i fullkomlig uppståndelse. Alla skrek att vi måste lämna bussen. Först så småningom gick det upp för oss att vi var framme i Dharamsala. Snart var hela passagerarskocken med allt sitt bagage som i ett löst tattarlager ute på planen.

Men det var alldeles för tidigt. Det gick inga bussar upp till McLeod Ganj ännu. Den första skulle gå om två timmar. Det fanns dock några taxibilar tillgängliga, och snart hade alla dessa beslagtagits av alla israelerna. Det blev bara jag och fransmännen kvar. Vi blev sittande där på busstationen i väntan på bussen och somnade av då och då. När jag efter en av slumrarna slog upp ögonen var fransmännen försvunna. De hade gett sig av.

Min buss gick sedan klockan sju och var fullproppad med skolbarn, med vilka jag fick det underbara nöjet att trängas. Framme i McLeod Ganj fanns det ingen plats på mitt gamla hotell Lhasa, så jag hamnade i stället på ett nytt ställe långt nedanför staden som hette *Freedom Palace*. För 100 rupier fick jag ett dubbelrum med utsikt och varmdusch, vilket kunde behövas.

Vid frukosten fick jag det stora nöjet att få tala italienska igen: där var en stor grupp trevliga unga italienare från Milanotrakten. De frågade mig vad man kunde göra i McLeod, och jag föreslog dem en tur upp till Triund. Det var de genast med på, och vi kom överens om att träffas klockan 11. Emellertid kom de tidigare tillbaka, då en av dem plötsligt förlorat plånbok och pass i sin gördel, som hon plötsligt tappat utan att hon visste var. Hela deras tillvaro var upp-och-ner-vänd, och det blev nog inget Triund av för dem då de i stället måste vända upp och ner på hela stan och umgås med polisen.

I stället träffade jag Per från Umeå, den första svensk jag träffat i Indien i år utom Helena. Även han var en erfaren Indien- och Ladakhresenär, och vi hade väldigt mycket att prata om då han även framför allt var en entusiastisk bokläsare och -samlare. Vi delade fullkomligt samma brist på beundran för Sven Hedin.

Mitt program i Dharamsala var digert, och när de nya bekantskaperna och engagemangen hopade sig infann sig genast svårigheten att hinna med allt. Jag hade stämt möte med italienarna klockan 11, men de infann sig inte troligen på grund av deras nya turbulenser omkring katastrofen med den förlorade plånboken och passet. Därmed hann man med all e-mail-trafiken (30 rupier i timmen i Dharamsala mot 120 i Leh) innan det gällde att spåra upp Johannes.

Denna gång hade jag tur. Han hade lyckats ta sig till Dharamsala och bodde hos munkarna i vanlig ordning, och vi hade en riktigt traditionell lunch tillsammans på Shangri La, som var sig helt likt. Han ville mest höra om turerna kring Dalai Lama och Helena i Leh.

Fastän jag knappt sovit på tre nätter och åtminstone inte i någon riktig säng var det omöjligt att vila på eftermiddagen. Det var för mycket som hände.

Jag återkommer senare till samtalen med Johannes. Även samtalen med Per fortsatte, han hade tillbringat en hel vinter i Ladakh och väckt hela Lehs stora uppseende med att mitt på bazargatan spänna för sig ett par svenska skidor och begagna dem med gott resultat - skidor är en okänd företeelse i Ladakh. Vi pratade mycket Ladakh och saknade båda detta unika paradiset bortom bergen uppåt himlen och filosoferade över deras mycket märkliga lösenord "Julley", som är som ett *Sesam* som vid begagnandet gör alla till dina vänner och öppnar alla dörrar. Det finns till och med en ladakhisk sång om ordet "Julley" och dess fantastiska betydelse, som sjungits för mig den sista kvällen och som min värd förklarar för mig hela innebörden av. Det är en öppen hjärtlig vänskapsbetygelse som har samma oreserverade betydelse mellan gammal och ung, ungefär som Kiplings "Vi är av samma blod, du och jag" och därför vänner för livet blott genom uttalandet av detta hjärtliga hälsningsord. Det torde inte finnas någon motsvarighet till det någon annanstans i världen.

Mot kvällen stötte jag ihop med italienarna igen. De hade haft en jobbig dag naturligtvis och suttit hos polisen, varför vi nu allesammans gick på Shangri La tillsammans för att slappna av över en riktig italiensk middag. Vi var sju stycken och beställde alla rätter, den ena godare än den andra, och det enda vi saknade var rödvin. Stämningen var den bästa tänkbara och erinrade om mina bästa stunder med andra italienare (exempelvis banketten i Kargil 2000) och även i Italien. Vi höll på hela kvällen och beslöt att alla tillsammans försöka bege oss upp till Triund följande morgon. De var alla norditalienare med alpinistiska erfarenheter, och särskilt Lorella, min bordsdam, var mycket energisk. Allt vad vi behövde var en smula vackert väder, vilket dock kanske var en omöjlighet att hoppas på i monsuntiden i Dharamsala.

(I nästa nummer: *Avsked med eftertanke.*)

Kalender, juni 2004.

- 1 Pat Boone 70 år.
- Robert Powell 60 år (Jesus i Zeffirellis film)
- 2 PLO 40 år.
- Franz Kafka skulle ha fyllt 80 år.
- 6 60 år sedan de allierades invasion, D-dagen i Normandie.
- Eurovisionen fyller 50 år.
- 11 Richard Strauss 140 år.
- 12 Pappa George Bush 80 år.
- Anne Frank skulle ha fyllt 75.
- 16 James Joyces hela roman "Ulysses" tilldrar sig just denna dag för hundra år sen.
- 17 425 år sedan Sir Francis Drake ankrade i San Francisco Bay, den första som gjorde det.
- 75 år sedan Alfred Hitchcocks första ljudfilm, "Blackmail".
- 60 år sedan Island blev självständig republik.
- 26 Laurie Lee 90 år (om han ännu lever).
- Peter Lorre skulle ha fyllt 100.
- 27 Det första kärnkraftverket fyller 50 år, i Obninsk 8 mil från Moskva.
- 28 90 år sedan skotten i Sarajevo, som startade det första världskriget, "världshistoriens största misstag".

Hjärtligt god sommar önskar vi alla våra läsare !

Göteborg 17.5.2004

WSN 1652-0122